

Merenwijk voorbeeldwijk Het kan wel!

Een tijd geleden kwam het treurige bericht voorbij dat een oudere dame uit de Merenwijk een briefje in haar bus vond met de boodschap:. Of ze maar wilde verkassen, want ze hield in haar eentje een grote woning bezet die beter gebruikt kon worden door een gezin. ...

Mijn eerste bezoek aan de Merenwijk was begin jaren '70 naar aanleiding van de geboorte van mijn neefje. Ik herinner me er niet veel van maar het hoogpolig tapijt in het appartement in de Slaaghwijk maakte veel indruk. Nadat mijn nichtje was geboren werd het huis daar te klein en kwam de verhuizing naar de Grassenbuurt. Een omgeving die mij totaal onbekend was. Geen straten, geen trottoirs, geen heldere scheidingen van openbaar en privé. Geen reuring, geen werkplaatsen, geen winkels op de hoek.

Wel kort gehouden woningrijtjes die willekeurig verspringend waren neergekwakt. Zwabberend slingerende openbare ruimtes alsof een dronken stedebouwer aan het werk was geweest. In het pré-digitale tijdperk bijna onmogelijk om er je weg te vinden. Met her en der wanhopige wegvragers dolend door de omgeving. Geparkeerde auto's lukraak een plek gegeven in de openbare ruimte of onder het nieuwe fenomeen, carport, in de voortuin. Een totaal omgekeerde wereld waar de adressen even onbegrijpelijk als intrigerend waren: Zwenkgras, Zinniadal, Zwanenzijde. ... Dit waren inderdaad geen straten, lanen en pleinen, maar wat het wel was, was me een raadsel. Waar is de stad gebleven? Was dit de ... antistad?

Mijn aanraking met het woonerf kwam daarmee lang voordat ik Niek de Boer als docent aan de TU Delft meemaakte. Niek had in Emmen furore gemaakt met een nieuw type leefomgeving. Vanuit een sterk sociale gedachte, en in reactie op het ingenieursdenken van de wederopbouw, kwam een nieuwe vorm van stadsontwikkeling en -uitbreiding tot stand. Michelle Provoost heeft er zo'n beetje haar levenswerk van gemaakt.

Het erf, het gezamenlijk domein van de bewoners, werd in de socialistische hoogtijdagen als ontwerpvorm ingezet voor het huisvesten van leefgemeenschappen. Een ideaalomgeving waarin de auto ondergeschikt werd gemaakt en zich in tempo moest aanpassen aan de voetganger en spelende kinderen. Groene dooraderingen en hybride buitenruimtevormen werden ingezet om ontmoetingen te faciliteren en gemeenschappen te bouwen.

Een rijk palet aan gedegen grondgebonden woningtypes werd gerealiseerd om de verschillende huishoudentypes de ruimte te geven. En ruimte kregen ze! De variëteit en maatvoering van de woningen in deze wijken overtreft die van alle opvolgende (marktwerkende) woonwijken. Wonen *ruim* baan geven werd letterlijk genomen.

De Merenwijk werd opgezet als wijk voor Haagse ambtenaren. De grote buur die zelf onvoldoende ruimte had voor stadsgroei. Niet alleen Zoetermeer, maar ook Leiden moest bijdragen aan de Haagse expansiedrift.

En de bewoners kwamen. Niet alleen uit Den Haag, maar ook van dichterbij. Een enthousiaste generatie vulde de wijk. En, zoals dat gaat, kreeg kinderen en volgroeide. Nadat de wijk was opgeleverd woonden er 21.000 mensen.

Nu zijn we 2 generaties verder. De kinderen zijn vertrokken en hebben elders kleinkinderen gekregen. De oorspronkelijke generatie is aan de golden years begonnen. De woonbezetting is flink gedaald met gevolg dat er nog 14.000 inwoners in de wijk leven. Maar wel met 3 keer zoveel auto's als in de jaren 70!

Het gebruik van de wijk is daarmee veranderd. Met het volgroeien van de gezinnen is ook het groen volgroeid. We zien grote bomen (soms op prive terrein, vaak op de grens van openbaar en privé), weinig kinderen en veel auto's op de erven. Auto's in voor- en achter- en zijtuinen. Bewoners teruggetrokken achter zelfgebouwde carports en omhooggetrokken erfafscheidingen. De omgeving ademt privaat-privaat-privaat. Wat is er geworden van het collectief, het gezamenlijke, het sociale? Slaapt de wijk na 2 generaties vredig in of komt het nog een keer tot het bedoelde leven? Dat vraagt waarschijnlijk nieuwe investeringen.

En er wordt geïnvesteerd! Het wijkcentrum Kopermolen wordt, as we speak, opgeknapt en aangedikt. De grootste publieke investering staat er nog aan te komen. De vervanging van het rioolstelsel. Een klus waarmee we de Oude Kooi, Gasthuiswijk en Haagwegkwartier (en Fortuinwijk) inmiddels tot grotere hoogten hebben gebracht. De technische ingreep wordt aangegrepen om de openbare (bovengrondse en ondergrondse) ruimte hernieuwd vorm te geven. Energietransitie, klimaatadaptatie en bio diversiteitsstimulering worden via het project in gang gezet. Wijken worden met deze ingreep toekomstklaar gemaakt.

Voor de Merenwijk hebben we de inrichtingsprincipes opnieuw te doordenken. Wat is het woonerf van de toekomst? Kunnen we de sociale gedachte van weleer weer oppoetsen of is deze met de individualisering definitief ter ziele gedragen?

We hebben net verkiezingen achter de rug. Bouwen-bouwen-bouwen is het thema dat immigratie begint te verdringen. “Het kan wél” is de positieve noot van de winnaar die daarmee de *tegenpartij* net overtroeft.

Maar hoe zou het dan wel kunnen? 10 steden bouwen vraagt een nationale ruimtelijke strategie (anders dan de Novi), lange adem (zie Zoetermeer en Almere) en meer overheids ingrijpen dan we gewend zijn (waar geen werk is, wil men niet per se wonen).

Misschien is het makkelijker en duurzamer om te beginnen met het terugbrengen van het aantal inwoners die uit wijken verdamppt zijn. De gemiddelde woonbezetting weer op te krikken in plaats van lijdzaam te accepteren dat wijken uitgehold worden.

Het is iets waar Leiden al langer mee bezig is. Verdichten en transformeren om bestaande omgevingen te versterken en landschappen vrij te houden van verstedelijking. Met het afronden van de lopende gebiedsontwikkelingen gaat de stad (over een tijdje) een volgende fase in: werkelijke Paris proof stadsontwikkeling. Nog circulairder, nog meer ruimte efficiënt en nog meer samen met bestaande bewoners.

Het begon te kriebelen met een bouwaanvraag van Jan van der Veer enkele jaren geleden. Hij wilde zijn woning splitsen en daarmee ruimte geven aan een extra huishouden, maar kreeg terstond te horen dat de parkeerdruk de benodigde extra parkeerplaats niet aan kon.

De bewijslast dat *het wel kan* laat Platform Woonopgave met architect Sanne van Manen zien. Ze heeft in een uitgebreide verkenning aangetoond dat bestaande omgevingen met lichte aanpassingen nieuw leven ingeblazen kunnen worden. Samengebruik of splitsing kan antwoord geven op de nieuwe demografische omstandigheden, nu we in Nederland meer gezinswoningen hebben dan gezinnen.

De onderbenutte ruimte kan geogst worden zonder (veel) nieuwe vierkante meters aan woningen toe te voegen. Door horizontaal of verticaal te splitsen ontstaat een nieuw palet van woningtypes, rijker dan de nieuwste woonbuurten. Met beneden/boven woningen of voor/achterwoningen. Met wokkelplattengronden of lofttypes. Samen een voordeur delend of met een nieuw trappenhuis erbij komen tot familiehuizen en meergeneratiewoningen. Tot mantelzorgomgevingen, starters- of knarrenhofjes.

En het zet aan tot hernieuwing van de erfgedachte, het *samen* wonen, het collectieve, de zorgzame buurt, de buurtbetrokkenheid. Daarmee wellicht ook tot nieuwe mobiliteitsoplossingen: deel een huis – deel een auto! Een omgeving met ogen op straat, bankjes in de voortuin ipv afwerende carports, extra plantvakken voor koelere/aantrekkelijkere erfinrichting, ruimte voor moestuin/collectieve kas ipv te grote tuin ...

En het kan met lichte middelen tot stand komen. Met of zonder aanpassing van het Omgevingsplan. En is daarmee minder afhankelijk van procedures. Het kan ieder voor zich of gegroepeerd. Met handige klushanden of afhankelijk van de lokale aannemer. Met lichte financiële middelen, zonder mega investeringen. Sterker; de gesplitste meters leveren geld op, geven banken comfort voor leningen en kunnen aanjager zijn voor de noodzakelijke verduurzaming van de panden.

Dat het kan wil echter nog niet zeggen dat het ook gaat gebeuren. Hoe krijgen we mensen in gang? Waar lopen we tegenaan (regels, hypotheekverstrekking, ... parkeernorm, bezonning, burenerzet)? Jan van der Veer is sinds de afwijzing van zijn voorstel groot onderzoeker geworden van hoe het wel zou kunnen. En we zien steeds meer mensen aansluiten bij zijn *coalition of the willing*.

Zou het lukken dat een deel van de Merenwijk tot voorbeeldwijk gemaakt kan worden, waar splitsen leidt tot een hernieuwde sociaal verbonden, aantrekkelijke leefgemeenschap? De laatste verkiezingsuitslag laat zien dat de voormalige partij van Den Uijl in de Merenwijk de grootste is. Er zou dus draagvlak moeten zijn voor deze beweging.

Het mooie van het verhaal van de oude dame is dat ze meteen is bijgevallen door veel buurtgenoten. In de omgeving die verworden lijkt tot privaat-privaat-privaat omgeving blijkt veel meer sociale connectie te zijn dan vermoed. Misschien is dat wel de *boost* die de wijk nodig heeft om de volgende fase van het leven in te gaan. Zoals Kennedy al zei: "Vraag niet wat je land voor jou kan doen, maar wat jij voor je land kunt doen". Het kan wel!